

2012:27

Skarhults kyrka – utvändig renovering

Antikvarisk medverkan 2012

Kerstin Börjesson

Regionmuseet
Kristianstad
Landsantikvarien i Skåne

Rapport 2012:27

Skarhults kyrka

– utvändigt renovering

Antikvarisk medverkan 2012
Skarhults socken, 1338
Eslöv
Skåne län

Kerstin Börjesson

Regionmuseet Kristianstad Landsantikvarien i Skåne

Kristianstad
Box 134, Stora Torg
291 22 Kristianstad
Tel 044 – 13 58 00 vx, Fax 044 – 21 49 02

Lund
Box 153, St Larsomr. Byggnad 10
221 00 Lund
Tel 046 – 15 97 80 vx, Fax 046 – 15 80 39

www.regionmuseet.se

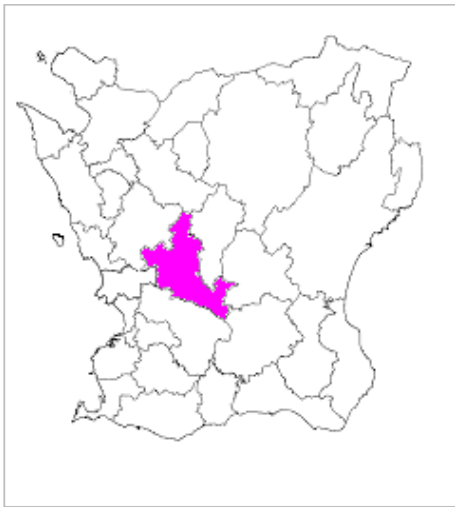
© 2012 Regionmuseet Kristianstad / Landsantikvarien i Skåne
E-Rapport 2012:27

Omslagsfoto: Skarhults kyrka, nytjärat torntak i augusti 2012.
Kartor ur allmänt kartmaterial, © Lantmäteriverket, Gävle. Dnr 507-99-502.

Skarhults kyrka – utvändig renovering

Innehåll

Inledning	5
Administrativa uppgifter	5
Kort byggnadshistorik	5
Utseende före renoveringen	6
Utförda åtgärder	6
Fasader	6
Yttertak och plåt	6
Taklag och vind	7
Fönster och dörrar	8
Övrigt	8
Bildbilagor	9

Karta över Skåne med Eslövs kommun markerad.

Skarhults slott och kyrka ligger något sydost om Eslövs tätort.

Inledning

Eslövs kyrkliga samfällighet ansökte år 2010 om tillstånd för yttre renovering av Skarhults kyrka. Arbetshandlingar för renoveringen upprättades av Ramböll Sverige, Niclas Hansson. Renoveringen planerades omfatta putslagning och ommålning av kyrkans fasader och fönster samt dörrar, renovering av yttertak, städning av murkrön på vinden samt viss lagning av rötskadat takstolsvirke. Torntaklaget skulle också förstärkas och bakfall intill kyrkans murar schaktas bort. Rötskadad panel på vapenhusets dörr skulle lagas.

Tillstånd till renoveringen gavs i november 2010 och Kyrkoantikvarisk ersättning kommer att utgå från Svenska kyrkan för renoveringen.

Renoveringen utfördes av GJ kyrk- och kulturrenoveringar AB under ledning av Niclas Hansson, Danewids och påbörjades under maj månad 2012. Plåtarbeten utfördes av Tunnpålsprodukter Lövestad, Bo Nilsson.

Administrativa uppgifter

Objekt	Skarhults kyrka
Socken	Skarhult
Kommun	Eslöv
Regionmuseets dnr	L12.30-282-10, 1338
Arbetshandlingar	Ramböll, Niclas Hansson 2010-10-20
Länsstyrelsens beslut	433-11643-10
Byggherre	Eslövs församling
Entreprenör	GJ kyrk- och kulturrenovering AB
Antikvarisk kontrollant	Kerstin Börjesson
Antikvarisk slutbesiktning	2010-10-02
Bidrag	Kyrkoantikvarisk ersättning KAE

Kort byggnadshistorik

Kyrkan består av västtorn, långhus med vapenhus i söder samt rakt avslutat kor och en sakristia på korets norra sida. Det nuvarande koret byggdes under 1500-talet då ett äldre kor med absid revs. Sakristian kan vara från samma tid. Tornets nedre delar uppfördes under 1200-talet. Ett pannrum med nedgång från kyrkans norra sida är beläget vid långhusets nordöstra hörn. Nedtill på kyrkans långhus finns en skråkantad sockel som även syns utmed det senare koret. Den senare sockeln består dock av en återanvänd och pålagd sten. Även i tornet tycks återanvänd sten finnas i sockeln som är ojämn och oregelbunden. Denna är högre än på långhuset. Dess nedre delar består av grovt tillhuggna gråsten med en skråkantshuggen sten i ovankant. Ingång till tornet sker från långhuset genom

tornbågen och en trappa leder upp till tornets övre våningar från vilken även kyrkvinden nås.

Utseende före renoveringen

Senaste yttre renoveringen skedde 1993 då stora delar av kyrkan putsades om, nya ljudluckor tillverkades och tornets spåntak byttes ut. Hela kyrkan har tidigare varit spåntäckt och stickspånen ligger ännu kvar under koret och långhusets tegeltak.

Kyrkan är utvändigt spritputsad och kalkavfärgad. Putsen består delvis av en mycket hård puts. Tornet har avfärgats med någon typ av kc-färg och inslag av silikatfärg finns.

Tornets yttertak var före den aktuella renoveringen avfärgad med stenkolstjära. Spånen var mycket torra och spröda och färgen i stort sett bortvittrad och ersatt av gröna alger. Övriga yttertak var avtäckta med Heby takpannor. Ståndplåtar bestod delvis av bly, koppar och plåttisol och de senare tätade med silikon.

Utförda åtgärder

Fasader

Algbekämpning gjordes på fasaderna med Jape Grön fri. Alla alger gick inte att få bort. Putslagning gjordes med Hydrauliskt kalkbruk. Omkring 20 m² putsades om. Störst skador fanns på tinnarna vid koret samt nedtill på fasaderna. Vid marken togs beslutet att inte låta putsen gå ända ned för att förhindra fuktvandring. Kyrkans sockel har tidigare varit överputsad med ett hårt kc-bruk. Att ta bort detta skulle kunna skada kalkstenen. Istället togs beslutet att endast foglaga där putsbruk hade fallit bort vilket bör göras kontinuerligt tills det hårda bruket är helt borta. Även tornets höga och ojämna sockel foglagades endast och putsades inte över.

Putsen på kyrkan bestod av ett mycket hårt putsbruk (entreprenör trodde Ockadur med glimmer i). Understa avfärgningen bestod sannolikt av en hård kc-färg. Beslut togs att grunda med Hydraulit och förtunna denna utåt. Ytterst målades med ren kalk (Kulekalk).

Yttertak och plåt

Tornets yttertak var i gott skick och borstades endast rent samt målades därefter i tre lager av dalbränd träkolstjära (Claessons gyllengul) tills spånen befanns vara mättade. Utseendet på taket var efter renoveringen flammigt men detta kommer att blekna med tiden. Takfotsbrädorna till tornet målades med en svart linoljefärg. Krönkorset befanns vara i gott skick och satt säkert.

Tegeltaken sågs över och borstades rena samt söndriga takpannor byttes till nya lika de befintliga. Den nedre pannraden kramlades fast och fotplåten stacks

in under stickorna. Nocken som var murad lagades med nytt bruk. Ett takfönster i långhusets norra takfall läckte (fyra stycken har tidigare funnits). Beslut togs att ta bort även det sista fönstret för att skona valven. Fönsteröppningen täcktes med nya spån och tegel.

Vid anslutningen mellan långhusets södra takfall och tornets södra och östra fasad låg en ståndplåt av svart plåtisol som gick långt upp på fasaden och var tätad med silikon. Denna ersattes med en ny blyplåt i något nättare format och med traditionell brukstätning mot muren. Mot östra sidan utfördes den på samma vis som blytplåten på vapenhuset. Samma sak gjordes mot korets östra gavel vilken saknade plåtanslutning helt.

Ståndplåt på östra sidan av tornet mot långhusets takfall bestod av kopparplåt som var otät mot tegeltaket. Plåten mot tegeltaket spikades fast i en bräda och anslutningen till tornet putstätades. Plåtisol på tornets norra sida byttes mot blyplåt på samma vis som på södra sidan.

Vid västra långhusgavelns avtäckning mot norr låg en blyplåt med otillräcklig täthet. Denna förlängdes med en bit plåt nedtill på västra sidan.

På kyrkans lågdelar lades en ny fotplåt in under tegelpannorna och stickspåntaket. Nya hängrännor (6 tums istället för 5 tums) och hängkrokar av zink monterades. Vid takfotskanterna monterades plåt där det tidigare varit öppet för vind och väta.

Tinnarna på korets östgavel var avtäckta med gamla munk- och nunnetegel med kraftig överkragning mot öster. Dessa är vittrade och en del något spruckna och skadade. Två pannor byttes medan övriga var funktionsdugliga och ligger kvar.

Skorstenen över sakristians nock putsades om. På inrådan från entreprenör bestämdes att låta putsen vara omålad då han ansåg att färgen inte skulle sitta kvar.

Taklag och vind

En sparre i tornets takbjälklag var i dåligt skick men att byta ut virket skulle kräva ett stort ingrepp i yttertaket. Sparren påsalades endast från insidan med reglar som skruvades fast för att ge taklaget fullgod stabilitet.

Den östra bindbjälken och motsvarande sparrände över koret var rötskadad vid södra takfoten och förstärktes med nytt virke som skruvades fast. Förstärkningsåtgärder av samma karaktär, lappa och laga, finns på nästa alla takstolarna längs södra sidan.

På kyrkvinden förvaras allehanda byggnadsmaterial och skräp samt även gamla inventarier. Rent skräp och byggmaterial som inte hade något kulturhistoriskt värde sorterades ut och slängdes. Gamla dörrar, fönsterramar och bågar samt äldre plankor sparades och ligger kvar på vinden. Ett par äldre virkesbitar togs om hand av medverkande antikvarie. En kvadersten låg också på

en av valvkapporna. Denna flyttades till tornvåningen för att inte tynga på valvkapporna.

Fönster och dörrar

I kyrkans fönsteröppningar sitter ytterbågar av gjutjärn inmurade i öppningen och invändiga träbågar som är skruvade på plats. Bågarna var före renoveringen målade i olika färgnyanser av grått. De yttre bågarna målades i en Alcydfärg från Alcro NCS S 2502B på utsidan och insidan av samma bågar i NCS 2502Y. Träbågarna målades i alkydfärg Drygolin från Jotun, Ncs 1500N. Fönsterbågarna var sedan tidigare målade med alkydoljefärg. Mellan inner- och ytterbågar fanns i överljusfönstret en hel del skräp som kommit in genom springor och sprickor i fönsterglasen. Försök att ta bort den inre masonitskivan gjordes men avbröts då dessa visade sig vara omöjliga att få bort utan att ta sönder skivan som är inmurad i ett spår i muren. Det noterades även att en del fönsterglas var täckta av en matt hinna som inte gick att putsa bort. Hinnan kan möjligen bero på s.k. glassjuka eller att glaset etsats av färgspill vid ett tidigare renoveringstillfälle.

Dörrarna målades i brun kulör (färgkod saknas till denna). Vapenhusets dörr som enligt arbetsbeskrivningarna skulle lagas visade sig vara i gott skick och målades endast om.

Övrigt

De inventarier som förvaras på vinden utgörs främst av gamla fönster och dörrar samt äldre plankor av obestämd ålder. Dessa ska sparas då de har ett kulturhistoriskt värde och måste också skrivas in i kyrkans inventarieförteckning. I andra tornvåningen förvaras en hylla med svensk författningssamling. Denna har tryckts i en mycket stor upplaga och det kulturhistoriska värdet kan bedömas som ringa. Vissa undantag kan finnas. En bättre placering bör ges för samlingen, alternativt bör man överväga att kassera dessa i samråd med antikvarie. På tornvåningen står även ett gammalt altarkors (troligtvis sent 1800-tal) samt en tavla med motiv av jungfru maria och barnet. Inventarierna bör ges en bättre förvaring.

Kring kyrkan schaktades ett bakfall bort för att förbättra avrinningen. En pågjutning intill sakristians östra mursida togs bort vid detta tillfälle. Pågjutningen som låg ytligt på mark har möjligen varit till för att leda bort vatten från fasaden.

Inne i sakristian fanns en varmvattenberedare som läckte. Läckan lagades. Från ett expansionskärl på vinden ovanför sakristian gick ett rör ut till sakristians yttertak. Genomföringen i yttertaket tätades med en blyplåt för att inte riskera läckage på vinden. Sakristians vind är inte tillgänglig från kyrkvinden.

Lund 2012-11-08

Kerstin Börjesson

Bildbilagor

Tornets spåntak före rengöring och ommålning med tjära. Trästickorna var gröna av alger och mycket uttorkade av den tidigare anfärgningen med slipersolja.

Tornets spåntak efter tjärning i två omgångar och till böger efter tjärning i tre omgångar.

Västra gavelns avtäckning (t.v.) kompletterades med ny blyplåt och anslagsplåten av plåttisol vid tornets norra sida ersattes med blyplåt.

Till vänster: detaljbild av plåtavtäckningen på långhusets västra gavel. Till höger visar färdiga plåtarbeten vid långhusets nordvästra hörn. Anslagsplåten mellan tornets östra mur och långhustaket fästes på nytt till en träribba spikad i långhusmuren.

Ståndplåten vid tornets södra sida var otät och utförd av plåttisol. Plåten byttes till blyplåt som tätades med en putskant på traditionellt sätt. Även ståndplåten mot tornet vid långhusets södra takfall byttes till blyplåt.

På korets anslutning mellan tak och gavel gjordes en plåtanslutning av bly. Plåten utfördes enligt samma teknik som på vapenhuset och långhusets blyplåt. Korgaveln putslagades och tegelavtäckningen på tinnarna murades om.

Sakerstians norra och östra sida efter färdig renovering. Stuprör och hängrännor tillverkades för hand av plåtslagaren.

Ny fotplåt stacks in under stickepånen och nya hängrännor av zink monterades på långhus, vapenhus och kor.

Tornets sockel hade varit överputsad med ett starkt ke-bruk. Löst bruk togs bort i övrigt putsades inte sockeln över utan foglagades endast och brukstättades mellan stenen.

Vid korets södra gavelsida fanns en spricka. Sprickan kan ha visst samband med rötskadad takstol på vinden vilken åtgärdades men kan också bero på att östra gaveln lutar utåt i ovankant. Detta är också tydligt inne i koret där en spricka syns mellan valv och östmur. Sprickan på södra muren putslagades.

Kyrkans ytterdörrar målades i brun kulör likt befintligt.

Kyrkans järnfönster liksom innerfönster av trä målades i samma kulör som tidigare.

En sparre i torntaklaget påsalades och förstärktes med nytt virke. Att byta ut de skadade delarna hade varit ett stor ingrepp och kan endast göras i samband med att yttertaket tas ned. Bilden till vänster visar taklaget före renoveringen. Lagningen ses i bögra bildens mitt.

Södra delen av korets östra takstol hade rötskador vid takfoten och i stödbenets nedre del.

Takstolen lagades med nytt virke i bjälkänden vid takfoten och nytt virke på bortsidan av bjälken som också stöder stödbenet vars nedre del var upprutten. Järnbandet utgör en äldre förstärkning.

På vinden förvaras en hel del gammalt virke som kan ha hög ålder och därmed ska sparas. Även äldre inventarier i form av en fönsterbåge, två dörrblad, två luckor, ett gnistskydd, två pallar, ett predikstolsbokstöd och en likbår förvaras på vinden.

På tornets andra våning förvaras en del gamla böcker, ett altarkors och en tavla. Dessa föremål bör få en annan förvaringsplats med för föremålen anpassat klimat.

Regionmuseets E-rapportserie 2012

Kulturmiljö

1. Ruveröds kvarn – restaurering av kvarnbostaden, Riseberga sn, AM, Helene Stalin Åkesson, 2011
2. Helsingborgs konserthus – fasadrenovering, byte av dörrar och fönster samt renovering av skärmtak, Helsingborgs stad, AM, Maria Sträng, 2011
3. Kulturhistorisk värdering, återlämnade gravvårdar i Kvistofta församling, dokumentation, Kerstin Börjesson, 2012
4. Norra Skrävlinge kyrkogård, vård- och underhållsplan, Norra Skrävlinge sn, Kerstin Börjesson, Åsa Jakobsson, 2012
5. Bäckaskogs kloster, Renovering bar och reception, Kiaby sn, AM, Kerstin Börjesson, 2012
6. Norra Åsums kyrka – värme, ljud och ljus, Norra Åsums sn, AM, Jennie Björklund, 2011–2012
7. Nyvång – bland kolbodas och hagtorn, Björnekulla och Västra Broby sn, DK, Ingela Blomén, 2012
8. Norrvidinge kyrkogård, Vård- och underhållsplan, Norrvidinge sn, VP, Jennie Björklund, Kerstin Börjesson, Anna Rabow, Åsa Jakobsson, 2012
9. Källs Nöbbelövs kyrkogård, Vård- och underhållsplan, Källs Nöbbelöv sn, VP, Kerstin Börjesson, Åsa Jakobsson, 2012
10. Örnäs 2011–2012, Örkened sn, AM, Jimmy Juhlin Alftberg, 2011–2012
11. Stolen på Månses, Rekonstruktion av en stol, Vånga sn, PJ, Sven Vildegren, 2011
12. Agusastugan – diverse åtgärder, Andrarums sn, AM, Jennie Björklund, 2012
13. Eslövs station – ombyggnad för restaurang, Eslövs sn, AM, Kerstin Börjesson, 2011–2012
14. Vallkärra kyrka – renovering av fönster och portar, Vallkärra sn, AM, Kerstin Börjesson, 2011
15. Hjärsås kyrka – Omläggning av plåttak, Hjärsås sn, AM, Jennie Björklund, 2012
16. Odarslövs kyrka – demontering och avyttring av fast inredning, AM, Kerstin Börjesson, 2011
17. Reslövs kyrka – inre renovering och ommålning, Reslöv sn, AM, Kerstin Börjesson, 2011
18. Nämndemansgården på Ven, Sankt Ibb sn, AM, Anna Rabow, 2012
19. Skurups kyrka – utvändig renovering 2012, Skurups sn, AM, Kerstin Börjesson, 2012
20. Knislinge kyrka – utvändig renovering 2012, Knislinge sn, AM, Åsa Eriksson Green, 2012
21. Norra kyrkogården i Lund, utvändig renovering av kapell 2011, Lunds socken, AM, Petter Jansson, 2012
22. Baptistkapellet i Oppmanna – putsarbeten, Oppmanna sn, AM, Jimmy Juhlin Alftberg, 2012
23. Månstorps gavlar – skadeinventering, Västra Ingelstads sn, DK, Ingela Blomén, Kerstin Börjesson 2012
24. Jöns Jonsgården, Kattarp sn, AM, Anna Rabow, 2012
25. Örumshuset – nedmontering av skorsten, Hörup sn, AM, Jimmy Juhlin Alftberg, 2012
26. Vittskövle slott 2011–2012, Vittskövle sn, AM, Jimmy Juhlin Alftberg, 2011–2012
27. Skarhults kyrka – utvändig renovering, Skarhults sn, AM, Kerstin Börjesson, 2012

Förkortningar:

AF-antikvarisk förundersökning
AM- antikvarisk medverkan
AU-arkeologisk utredning
DK- dokumentation, övrigt

FU- arkeologisk förundersökning
KA- kulturhistorisk analys
MD-murverksdokumentation
OU- osteologisk undersökning

PJ- projektrapport
UN- arkeologisk undersökning
BD- byggnadsdokumentation
BAD-byggn-ark-dokumentation

